

תלמוד

מסכת בבא קמא

הוראות

- א. משך הבחינה : שעה וחצי
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה :
בשאלון זה פרק אחד- גמרא מסכת בבא קמא - (20X5) – 100 נקודות
- ג. חומר עזר מותר בשימוש : חוברת דפים ממסכת בבא קמא ובה מספר השאלון
[בית הספר יצלם חוברת זו לנבחנים בגמרא]
- ד. הוראות מיוחדות : אין.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד, יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

השאלות

יש לענות על חמש מתוך שאלות 1–6 (לכל שאלה – 20 נקודות).

1. גידול בהמה דקה בארץ־ישראל

- א.** במשנה נאמר שאין מגדלין בהמה דקה בארץ־ישראל.
רש"י כתב שהטעם לאיסור הוא "משום יישוב ארץ־ישראל".
על פי המשך דברי רש"י, הסבירו בלשונכם מדוע גידול בהמה דקה פוגע ביישוב ארץ־ישראל.
(4 נקודות)
- ב.** מובא בברייתא: "ואף על פי שאמרו אין מגדלין בהמה דקה אבל משהה הוא קודם לרגל שלושים יום וקודם משהה בנו ל' יום ובלבד שלא ישהה את האחרונה שלושים יום".
(1) על פי הברייתא, ציינו את שני המקרים שבהם מותר להשהות בהמה דקה בארץ־ישראל, והסבירו מדוע מותר להשהות אותה במקרים אלה.
(2) "ובלבד שלא ישהה את האחרונה שלושים יום" – הסבירו בלשונכם משפט זה.
(8 נקודות)
- ג.** עיינו במקורות שלפניכם, וענו על השאלות שאחריהם.
נשאלתי מאת הרה"ג ר' יעקב שמש שליט"א אודות מה שפסק מרן בשולחן ערוך חושן משפט (סי' תט, ס"א) אין מגדלים בהמה דקה בארץ־ישראל מפני שדרכם לרעות בשדות של אחרים והיזקם מצוי, אבל מגדלים בסוריא ובמדברות שבארץ־ישראל. והאידנא שאין מצוי שיהיו שדות לישראל בארץ־ישראל נראה דשרי. עכ"ל.
היאך הדין נוטה בזמן הזה שבעזה"י זכינו ליישוב ישראל בארץ־ישראל... ותבט עיני להגאון מופת דורינו הרב צבי פסח פראנק... שנשאל בדין זה, וכתב: לדעתי, יש לדון בעניין זה להיתרא, ולומר שכיוון שבמשך הזמן נתבטל האיסור והותר לגדל בהמה דקה בארץ־ישראל, שוב אין הדבר חוזר לאיסורו אלא על ידי מניין חדש, וכל זמן שלא נגזר במניין מחדש הרי הוא כגזרה חדשה שאין עושים מעצמנו גזרות חדשות...
(הרב עובדיה יוסף, שו"ת יביע אומר, חלק ג – חושן משפט, סימן ז)
- נראה פשוט שאם הניזוקין מוחלים על זה ומוכנים לכך לכשישלמו להן נזקם, אז האיסור אינו קיים כלל, כי לא הייתה זו תקנת חכמים מוחלטת אלא תקנה לטובת מי שהרשות בידו לומר שמוותר על תקנה שניתקנה לטובתו. ובזמן הזה שהיישוב בכללו מפיק תועלת מגידול בהמות דקות, בפרט עכשיו שהגבולות מסביב סגורים והטעם שאמרו שם בגמרא שאפשר להביאם אינו קיים, כי להביא ממרחק הרי זה כרוך בהוצאות מרובות, ונוסף על זה הרי זה מפרנס חלקים חשובים של היישוב, שמשום כך יש לדון שוודאי קיימת הסכמה כללית ונכונות שלא להקפיד מצד האיסור שלא לגרום נזק. ממילא אין כאן שום איסור כלל, כיוון שהללו שלטובתם ניתקן, גם הם אינם מקפידים על זה ומסכימים מרצון לוותר לטובת היישוב. ואין אנו צריכים לבוא כאן כלל לביטול התקנה, אלא שבנידון דידן אין התקנה קיימת.
(הרב שאול ישראל, עמוד הימיני, סימן כג)
- (1) הסבירו בלשונכם את ההיתר של הרב צבי פסח פראנק (המובא בתשובתו של הרב עובדיה יוסף) לגדל בהמה דקה בארץ־ישראל בימינו.
- (2) הסבירו בלשונכם את ההיתר של הרב שאול ישראל לגדל בהמה דקה בארץ־ישראל בימינו.
(8 נקודות)

2. אין מתריעין על החיכוך בשבת

א. "אמר רבי אחא בר פפא... מתריעין על החיכוך בשבת".

- (1) הסבירו על פי רש"י מהו ה"חיכוך", והסבירו מדוע הוא נקרא כך בלשון הגמרא.
- (2) הגמרא הקשתה על מאמר זה מברייטא: "ושאר פורעניות... לא היו מתריעין אלא צועקים".
הסבירו במילים שלכם את הקושיה.
- (3) על פי רש"י, מהו ההבדל בין התרעה לצעקה?
(9 נקודות)

ב. התוספות הסבירו באופן אחר מרש"י את הביטוי "מתריעין".

- (1) כתב כיצד הסבירו התוספות ביטוי זה, והסבירו מה גרם לתוספות להסביר ביטוי זה באופן אחר.
- (2) כתוצאה מפירוש זה של התוספות, נוצרת קושיא בדברי הגמרא. הסבירו את הקושיה במילים שלכם.
- (3) כיצד עונים התוספות על קושיא זו?
(11 נקודות)

3. תנאים שהתנה יהושע בן נון

א. אחד מן התנאים שהתנה יהושע בן נון הוא: "מלקטין עשבים בכל מקום חוץ משדה תלתן".

- (1) הגמרא הקשתה על הביטוי "חוץ משדה תלתן" ממשנה במסכת כלאיים: "תלתן שעלתה עם מיני עשבים אין מחייבין אותו לעקור".
הסבירו בלשונכם את המשנה ממסכת כלאיים, והסבירו את הקושיה של הגמרא ממשנה זו.
- (2) "כאן לאדם כאן לבהמה" – על פי תירוצו זה, בנוגע לאיזה תלתן נאמר "חוץ משדה תלתן"?
הסבירו מדוע.
(8 נקודות)

ב. אחד מן התנאים שהתנה יהושע בן נון הוא: "מסתלקין לצידי הדרכים מפני יתידות הדרכים".

- (1) הסבירו תנאי זה, והסבירו מדוע היה צורך להתנות תנאי זה.
- (2) הגמרא מספרת שרבי ורבי חייא הלכו בדרך, ורבי יהודה בן קנוסא הלך לפניהם.
I. היכן הלך רבי יהודה בן קנוסא, וכיצד הוא הלך?
II. מדוע חשב רבי שהמעשה של רבי יהודה בן קנוסא מבטא יוהרה, ומהו העונש שיש להטיל על אדם אחר שהיה נוהג כרבי יהודה בן קנוסא?
(12 נקודות)

4. ארור האיש שיגדל חזירים, וארור המלמד בנו חכמות יוונית

א. עיינו בדברי הרב יששכר תמר שלפניכם, וענו על השאלות שאחריהם.

בסוף פרשת קדושים אמר: "ולא תקיא אתכם הארץ" (ויקרא כ, כב), ונראה שמשמעות הפסוקים שפסוק זה לא קאי רק על עבירות עריות שנאמר לפני זה (ויקרא כ, ט-כא), אלא גם על הפסוק שלאחריו "והבדלתם בין הבהמה הטהורה לטמאה ובין העוף הטמא לטהור ולא תשקצו את נפשותיכם בבהמה ובעוף ובכל אשר תרמוש האדמה אשר הבדלתי לכם לטמא" (ויקרא כ, כה). ומשום הכי כשהגישו למזבח את החזיר המתועב, הזדעזה ארץ ישראל, לרמז על העונש הקשור בעבירה זו והוא הגירוש מארץ ישראל ולהיות גולים בין האומות כמו העונש על אכילת חזיר וטמא שהוא הגירוש וההקאה מארץ ישראל... ולפי דרכנו למדנו העונש החמור על מאכלות אסורות שהוא אובדן הארץ, ואלו על שאר העבירות נאמר חרב ורעב וייסורים, אבל לא גירוש מהארץ. (הרב יששכר תמר, עלי תמר ברכות פרק ד)

(1) בסוף פרק קדושים נאמר – "ולא תקיא אתכם הארץ".

לפי הרב תמר פסוק זה נאמר גם על הפסוקים שלפניו וגם על הפסוקים שלאחריו.

I. במה עוסקים הפסוקים שלפניו ובמה עוסקים הפסוקים שלאחריו?

II. מה לומדים מכך שהפסוק המצוטט נאמר גם על הפסוקים שלאחריו?

(2) לאור מה שכתבתם בסעיף הקודם, הסבירו מדוע ארץ ישראל "נזדעזה" בגלל ציפורני החזיר שננעצו בחומה.

(8 נקודות)

ב. עיינו בדברי הרב קוק שלפניכם, וענו על השאלות שאחריהם.

הגמרא אומרת שעל החכמה היוונית נגזרה גזרה. לשון הגזרה היא: "ארור אשר ילמד את בנו חכמה יוונית". לא כתוב "אשר ילמוד" אלא "אשר ילמד את בנו". חכמינו הקדושים התייראו מאד שמא החכמה היוונית תמשוך את הנוער ותנתק אותו מאמונת קדוש ישראל... אולם גם נאמר שם, שעל חכמה יוונית לבד נגזרה הגזרה, אבל לא על לשון יוונית: "לשון יווני לחוד, חכמה יוונית לחוד". דברי חז"ל עמוקים ואין להבינם כפשוטם. הכוונה ב"לשון יוונית" אינה אך ורק לפירושן של מילים יווניות, אלא זה גם נכנס בתכונות של מדע. ההבדל בין "לשון" ל"חכמה" הוא הבדל שבין סגנון לתוכן. בשעה שחז"ל אומרים "לשון יוונית לחוד" – הכוונה לסגנון, את התוכן, את החכמה, אין אנו צריכים לקבל אלא מתורתנו הקדושה. התוכן שלנו הוא עשיר ורענן ומכניס חיים אציליים ליחיד ולרבים, עד שאין אנו צריכים להשתמש בנידון זה בדברים שאולים. במה שנוגע לסגנונות, לייפוי הדברים, רואים אנו שגם לאחר כל המלחמות והניגודים הגדולים שבינינו ובין היוונים, מצאו חכמינו הקדושים סמך בפסוק: "יִפְתָּ אֱלֹקִים לִיפַת וִישְׁכּוֹן בְּאַהֲלֵי שֵׁם" (בראשית ט, כז) – "יפיותו של יפת יהא באהלי שם" (מגילה ט ע"ב)... בשעה שאנחנו באים לסגנון את החיים, לתת לחיים צורה חיצונית, אנחנו אומרים שכשם שאין אנו נעלבים מזה שבשעה שניגש שלמה לבנות את בית המקדש הוא שלח למלך חירם בקשה לתת לו אנשים לחרות בעדו עצים: "כי אתה ידעת כי אין בנו איש יודע לחרות עצים כצידונים" (מלכים א ה, כ), כך לא נַעֲלֵב אִם נַצְטָרֵךְ להשתמש בעזרת כוחות חוץ בהכנת הצורה החיצונית לחיים.

(הראי"ה קוק, מאמרי הראיה 476–477)

(1) מהי סיבת הגזרה על לימוד חכמה יוונית, לפי דברי הרב קוק? הסבירו כיצד הוא מדייק זאת מלשונה של הגמרא.

(2) מה ההבדל בין "חכמה יוונית", שאסור ללמוד, ובין "לשון יוונית" – שמותר ללמוד?

(3) מה המשמעות של ההיתר ללמוד "לשון יוונית" על קבלת ידע מגויים בתחומי חיים אחרים, שאינם תחומי קודש?

(12 נקודות)

5. שור שהמית והזיק

א. "תנו רבנן שור תם שהמית והזיק..."

הסבירו בלשונכם את המקרה המצוטט, ציינו מהו הדין במקרה זה, והסבירו מהו הטעם לדין זה. (6 נקודות)

ב. "שור) מועד שהמית והזיק דנין אותו דיני ממונות וחוזרין ודנים אותו דיני נפשות".

(1) ממה נובע ההבדל בדין בין שור תם שהמית והזיק לשור מועד שהמית והזיק?

(2) באיזה מצב הדין בשור המועד שהמית והזיק יהיה זהה לדינו של שור תם שהמית והזיק? (6 נקודות)

ג. בהמשך הסוגיה, הגמרא עוסקת במקרה שהבעלים של השור המועד שהמית והזיק ברח.

(1) לפי הגמרא, כיצד בית הדין משלמים לניזק על הנזק במקרה זה?

(2) אמר רב מרי... זאת אומרת רידיא עלייה דמרה הוא".

הסבירו, על פי דברי רב מרי, מדוע לא ניתן להשתמש בפתרון שכתבתם בסעיף ג(1) כדי לשלם על הנזק שעשה שור תם שהמית והזיק.

התוספות מקשים על דברי רב מרי: "ליגבו את השור לגמרי לניזק ולא תקרי יותר עלייה דמרה".

הסבירו במילים שלכם את קושיית התוספות.

(8 נקודות)

6. ברכת משה ליהודה – דרשת רבי שמואל בר נחמני

א. "כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר היו עצמותיו של יהודה מגולגלין בארון".

רש"י מקשר בין עונשו של יהודה לדברי הגמרא במכות: "קללת חכם אפילו על תנאי היא באה".

(1) הסבירו על פי רש"י מה היה עונשו של יהודה.

(2) הסבירו מיהו החכם שקלל את יהודה, ומדוע הקללה נחשבה "על תנאי".

(6 נקודות)

ב. "דאמר רבי שמואל בר נחמני... עד שבא משה... ואמר לפניו: ריבוננו של עולם מי גרם לראובן שיודה יהודה".

על פי רבי שמואל בר נחמני משה שכנע את הקב"ה לסלוח ליהודה בגלל העובדה שיהודה לימד את ראובן להודות בחטאו ולשוב בתשובה.

(1) כתבו מהו החטא עליו ראובן היה צריך להודות ולחזור בתשובה, והסבירו כיצד למד זאת ראובן מיהודה. (העזרו ברש"י)

(2) מה הם המילים בפסוק מהם דרש רבי שמואל בר נחמני את הדרשה המצוטטת? (יש לצטט את המשפט במלואו).

(8 נקודות)

ג. בעלי התוספות מקשים על דרשת רבי שמואל בר נחמני.

הסבירו במילים שלכם את קושיית התוספות ואת תשובתם לשאלה זו.

(6 נקודות)

בהצלחה!